

Η ΑΝΟΙΞΗ*

Τους Τούρκους, τους Νεότουρκους βάζω με το νού μου. Και συνεπείρνωμαι. Τήν Τουρκιά, τή μίσσητα δσο γίνεται, δσο πολλοί Ρωμιοί δέν τή μισούνε Τήν Τουρκιά τής σκλαβιάς, τήν Τουρκιά του Χακίμτη, πάντα τή μισώ, αν και πάλε πολλοί Ρωμιοί τήν κοιτάζουνε με γλυκό μάτι, μερικοί μάλιστα με κάποιο θαυμασμό. Έλεγα πώς ο μωαμεθανισμός, αδύνατο ποτέ του νάδερωθῆ με όποια πρόδο κι αν είναι. Μπορεί σ' αυτό να μην είχα και τόσο άδικο. Διάβασα στις φημερίδες πώς οι κορυφαίοι τής σημερινής πανάστασης είναι οι περισσότεροι φαρμασόνιοι. Όττε δὲ βοήθησε ή θρησκεία. Βοήθησε ο στρατός, που σ' όλο τον κόσμο περνά για το συντηρητικότερο, το άριστοκρατικό το στοιχείο! Και τί μάθημα που δώτατε στην Έβρώπη! Τέτοια πανάσταση και σταλιά αίμα να μη χυθῆ! Βέβαια πώς άψε σβῆσε, μια Τουρκιά δὲ μεταμορφώνεται, δὲν ξαναγεννιέται. Κάμποσα έχουμε να διούμε ωςπου να πετύχη, αν πετύχη και στο μέλλο, ή τούρκικη πανάσταση. Τή θέληση που τραβᾷ το δρόμο της όμπρός — αν τήν μπάλλα του κανονιου — τή δύναμη που φόβο δὲν ξέρει, τήν όρμη που τίποτα δὲν μπορεί να τή βαστάξη, αν ο Τούρκος τις γυρίση στη λευτεριά, στη δικαιοσύνη, αντίς να τις βάζη, όπως τις έβαζε ως τώρα, στην άδικία, το κίνημα το γενναίο δὲ θα το σταματήσει κανένας. Όπως κι αν είναι, με τήν καρδιά μου τους χαιρετώ, τους μεθοδολογημένους τους ήρώους, τους πατριώτες τους σιδερένιους, τής καινούριας τής Τουρκιάς τους καινούριους τους Σπαρτιάτες.

Όστόσο ποιά τάποτελέσματα τής πανάστασης για τον Έλληνισμό; Έπειδή, δσο κι αν ή πένα μου τρέχει, να τους προφτάση τον έπαινο, τους χίλιους αξίους έπαινους που τους πρέπει, ο Έλληνισμός μου καθεται στη σκέψη και για τή μοίρα του πως νάδιαφορήσω; Τάποτελέσματα για τον Έλληνισμό, αλογάρισστα. Πρώτα βλέπω τα κακά, γιατί σα να μη τα βλέπουνε οι δικοί μας, που φοβούμαι μήπως κι ανάψανε πάρα πολύ γλήγορα. Ίσως να μη στοχαστήκανε όλοι τον κίντυνο. Έν νοείται. Άμα θεμελιωθῆ στην Ευρώπη μια Τουρκιά, δὲν υπάρχει σοβαρή έλπίδα, δὲν υπάρχει καμιά, να διούμε μπαντιέρα ελληνική τόσες χώρες ελληνικές.

*] Από τον καινούριο τόμο «Ίδρα και Μήλα», σελ. 226—231.

Οι Νεότουρκοι, με άπειρη φρόνηση, γυρίζουνε μάλιστα να καπορθώσουνε κείνο που ο κατακτητής μήτε τόβαλε με το νού του, από τα 1453, δηλαδή, ο νικητής κι ο νικημένος να γίνουν ένα έθνος. Δίνουνε στους Ρωμιούς τα ίδια δικαιώματα που δίνουν και στους Τούρκους. Έχουνε λοιπόν οι Ρωμιοί τα ίδια χρέη. Θα κάμουνε κι άφτοι στρατιώτες θα μάθουνε τήν τέχνη του πολέμου, θα μάθουνε τα μυστικά τής στρατηγικής, τής άμυνας ή τής επίθεσης, σε τούρκικα στρατιωτικά σχολεία, γιατί και τούτα σήμερις άνοιχτά τους είναι. Φυσικά, χρωστούνε να φέρουνται σαν τίμιοι άνθρωποι που είναι, που πάντα φανήκαν, άκόμη και σαν τίμιοι πολίτες, όχι πια ραγιαδες, χρωστούνε πίστη, άφοσίωση και δουλειά στο τούρκικο το κράτος, που είναι και δικό τους, στην τούρκικη τήν μπαντιέρα, που καταντά μπαντιέρα δική τους. Έτσι θα καταλάβετε πόσο δύσκολη, πόσο τραγική κάποτες μπορεί να είναι ή θέση τους, ίσια ίσια με τα δικαιώματά τους τα καινούρια.

Ο κίντυνος ο ήθικός είναι άκίμη σημαντικότερος. Πώς ο Ρωμιός, σε μια πολιτισμένη Τουρκιά, θα γίνη πρόσωπο μεγάλο, σίγουρο κι άρχισίγουρο. Έδω είναι κι ο σκόπελος. Γιατί, δσο περισσότερο κύρος άποχτήση, τόσο λιγώτερο, άνήθελά του, άνήξερά του, θα νοιώση τον έκφτό του άνεξάρτητο, θα είναι ο ίδιος Ρωμιός, ο Ρωμιός που τόνειρό του ως τώρα στάθηκε ή άπολύτρωση από τήν Τουρκιά. Θα διούμε το περίεργο, το πρωτάκουστο, άπροσμόνητο ψυχολογικό, που μ' έλα τάχαθά τής λευτεριάς, ίσως θα συνήθιση πιο κατάβαθα σε κείνο που το κάτω κάτω πρέπει σκλαβιά να το πούμε, για να του δώσουμε τόνισμα του τάλκιδό. Σκληρά σας φαίνονται τα λόγια μου; Όχι. Σκληρά δὲν είναι. Είναι λόγια τής λύπης. Πρέπει κανένας το καθετίς να συλλογιέται, για να το προπάρη καλύτερα. Συλλογιστήτε τα και σείς: θα καταλάβετε πως μερικά που σας λέω, ίσως νάναι και σωστά. Μπορεί ναχουμε μια μέρα δυό Έλλάδες. Πώς να μη τις έχουμε; Άλλος Ρωμιός θα είναι ο Ρωμιός τής Τουρκιάς, άλλος ο Ρωμιός τής Έλλάδας. Η δουλειά τους, ή δράση τους, τα σφέρα τους διαφορετικά. Η γεωγραφία τα φέρνει, τα φέρνει και ή πολιτική, άκόμη κι όταν ή καρδιά δὲν τα φέρνει. Τάθρώπινα πάντα δὲν κυβερνιούνται από τον άνθρωπο — ή ανάγκη τον κυβερνά και ή ανάγκη σημαίνει, όχι το τάδε άτομο, τήν τάδε κοινότητα,

τον τάδε τόπο, με όλα τους άφτά μαζί και το δρόμο που παίρνουνε ακολουθώντας το ένα τάλλο, από βία, κάποτες κι από βιάση.

Μα να μην ξεχνούμε και τα καλά. Να μην ξεχνούμε τις έξοχες άρετές, που έχει ο Πολίτης, που τις έμαθε από τα χρόνια τα περασμένα, έδω και τέσσερεις ήμισυ αιώνας. Δὲ σκοπέτω να πειράξω κανένα. Πιο σοβαρός όμως μου φαίνεται ο Πολίτης από τον Άθηναίο. Βέβαια, πώς όταν ή Κρήτη τελειωτικά ένωθῆ με τήν Έλλάδα, και στην Έλλάδα θάχουμε θαμνα. Μπορεί να καταφέρη άλλα κι ο Πολίτης. Η ένεργεια, ή πομονή κ' ή πειμονή δὲν του λείπουν. Δὲν του λείπει κ' ή ζυπνάδα. Σημαντικό, που δσο τήν κρατούνε οι Τούρκοι, κανένας άλλος δὲ θα τήν πάρη τήν Πόλη. Ποιός ξέρει αν δὲν τήν πάρη άφτός; Ο Ρωμιός, μια φορά κ' έναν καιρό, άπορρούφησε τους Σλάβους, στην Έλλάδα. Στο Βυζάντιο, άπορρούφησε τους Ρωμαιοίους, που έπεφτε κάπως πιο δύσκολο. Γιατί να μην άπορρούφηξη μια μέρα και τους Τούρκους; Είναι ζήτημα τής στατιστικής, ζήτημα του πληθυτουμου. Άμα πληθύνουνε οι ρωμαϊκές οχυμαίες, άμα κάμουνε πολλά παιδιά, πληθαίνουνε ταχτικά κ' οι ψηφοφόροι. Ψηφίζουνε βουλευτάδες Ρωμιοίους, και τότες δική τους ή πλειοψηφία, δική τους ή Βουλή. Μπορεί μάλιστα να μπε βγῆ στη μέση κατόπι κ' ένα δικέρλο Κράτος, Τουρκορωμαϊκό ή Ρωμιοτούρκικο, ένα είδος έλβετική συμπολιτεία, ένα είδος ένωμένες πολιτείες. Έδω φρόνιμο να σταματήσω και τις προφητείες μου. Πολιτείες, ουλές, θρησκείες, κάμποσες στην Τουρκιά. Να και ο κόμπας. Μιλούμε για τον Έλληνισμό τους Βουλγάρους, τους Σλάβους, για τί τους λογαριάζουμε; Φτάνει να πάρη δύναμη στην Τουρκιά ή Ρωμιόσונה — και θα πάρη με το Σύνταγμα, δὲ γίνεται — γλύτωσε κι ο Έλληνισμός τάλλα πια το μέλλο θα μπε τα φανερώτη.

Δυό συνέπειες τής τούρκικης πανάστασης ήθελα να δείξω, και με παράτυπε ο λυρισμός. Θα διούμε καμιά πανάσταση, αν όχι άλλου, τουλάχιστο στην Ίσπανία. Ίσπανία και Τουρκιά πάντα ταίρι ταίρι πήγανε, οι μείρες τους πάντα, δσο παράξενο κι αν φαίνεται, σαν παράλληλες ή μια με τήν άλλη. Έτσι το παρατήρησε κάποιος ιστορικός, και δὲν το σημειώνω, τάχα για να ξετάσουμε, τώρα που τελειώνει ο Πρόλογος, τί άφάνταστες άλλαγές θα φέρη σ' όλη τήν πολιτική τής Έβρώπης ή τού-

ΚΡΥΔΕΟΣ. (Γιατρός). Ντροπή επί τέλους, δὲν είναι κατάστασις αυτή. Όττε ο γιατρός είναι υπηρέτης σου. Έλα... Έλα... (Γελώντας, τον παίρνει από το χέρι και τον οδηγεί στην κλινική).

ΝΙΚΟΣ — Καλή επτυχία. (Έκείνη τή στιγμή άκούεται το κουνούνη. Άνοίγει ο Κώστας και μπαίνει ο άνηρέτης Νοσοκόμος, φέρνοντας ένα γράμμα. Ο γιατρός πλησιάζει και παίρνει το γράμμα από τα χέρια του Γιάννη και το διαβάζει).

ΣΚΗΝΗ XI

ΤΑ ΙΔΙΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΚΑΙ Ο ΓΙΑΝΝΗΣ

ΓΙΑΤΡΟΣ. (Διαβάζοντας το γράμμα). — Πήγαινε στην κλινική και βάλε τήν μπλουζα σου, Γιάννη. (Ο Γιάννης φεύγει)

ΣΚΗΝΗ XII

ΟΛΟΙ, ΕΚΤΟΣ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ

ΓΙΑΤΡΟΣ. (Αφού διαβάσει το γράμμα προχωρεί προς τον Νίκο. Πλησιάζει και ο Κώστας). Κ' έδω άποτυχία. Μωρέ τί βρωμότοπος είναι αυτό! Να μη μπορή κανείς να βρῆ λίγους πράδες από πουθενά!.. Φρόντισε, Νίκο, όπως είπαμε! Τα βλέπεις πια κ' έσύ τα πράγματα. Ο Κώστας

είναι οξύθυμος, ώστε ανάλαβε έσύ να διεξαχχης τας διαπραγματεύσεις. Ά, ξεχασα!.. Πιθανόν άλλη και ο Δημόσιος εισπράκτωρ, διχ τον φρόν επιταδεύματος, ήρθε δυό φορές εως τώρα. Φέρει μαζί του κ' ένταλμα συλλήψεως. Διόρθωσε τα, όπως ξέρεις Νίκο... Άχ!.. Δὲν ξέρω αλλά... φοβούμαι!.. (Μπαίνει στο παρακείμενο δωμάτιο)

ΣΚΗΝΗ XIII

ΝΙΚΟΣ, ΚΩΣΤΑΣ

ΝΙΚΟΣ. — Τι;.. Κι' άλλο βγήκε τώρα στη μέση;

ΚΩΣΤΑΣ. — Όταν έρχονται... έρχονται όλα μαζί, βλέπεις.

ΝΙΚΟΣ. — Φαντάζομαι τή θέση του καυμένου του γιατρού. Πράγματι. Είναι φοβερό!.. Νάχης να κάμης έγχείρησι, να παίξης με τον Θάνατο και να περιμένης από στιγμήν εις στιγμήν να λθουν να σου περουν τα έπιπλά σου και να σε συλλάβουν. Πως κατάκτησαν τα σημεριά τα χρόνια!

ΚΩΣΤΑΣ. — Έτσι μούρχεται να σκοτώσω κανένα. Τέτοια κακορριζικιά! Να δουλεύης σαν σκυλί και να μη μπορῆς να ήσυχάζησι!.

ΝΙΚΟΣ. — Το χειρότερο τής θέσεως του γι-

τρού είναι, ότι όλα αυτά που υποφέρει δὲν προέρχονται εξ αιτίας του. Έξαρνα να χρωστούσε διότι άκνεϊθῆκε και τάφαγε στάς διαπραδύσεις. Στο διάβολο! Θάλεγε κανείς, επί τέλους ως μην τάτρωγε, ως σκέπτονταν. Είναι άξιος τής τύχης του. Άλλά βλέπεις αυτές οι υποχρεώσεις που έχει τον παραλύουν.

ΚΩΣΤΑΣ. — Είναι πραγματικώς άξιολύπητος. Σκέφθηκα για να τον ανακουφίσω να βῶ μια θέσι κ' άποκάνθηκα κεντού. Άλλά κεντού θέλου να με πάρουν μαθητεύμενο κ' έπειτα να με δώσουν ίσως καμιά έκτοστιαρά δοχμή; και να μ' έκαμ ταλλεύουνται.

ΝΙΚΟΣ. — Άφρη τα τώρα αυτά. Να σου πώ, Κώστα, το βλέμα του γιατρού, όταν κ' έλεγε προτήτερα, ότι πιθανόν ναρῆη κι ο Δημόσιος εισπράκτωρ, δὲν μ' έρεσε. Κατι τι είδη μέσα στα ματια του που έλαμπε, κατι που με τρόλαζε. Φοβούμαι να μην τύχη και συμβῆ τίποτα κατά τήν έγχείρησι. Έτσι συγχυσμένος που είναι δὲν μου λει, ή έγχείρησις αυτή είναι σοβαρά!

ΚΩΣΤΑΣ. — Σοβχωτάτη. Κι' αυτό που ρωτούσε ο άρρωστος είναι άνήθικα. Υπάρχουν μερικές φλέβες οι όποιες έρχονται εις άμεσον συγκοινω-

